

ДВНЗ

«Українська академія банківської справи
Національного Банку України»

Препринт серії № UABS DP/2014/012

Костик І.М.

студентка групи МП-22

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ТА ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Постановка проблеми. Дотримання конституційних гарантій трудових прав громадян посідає визначальне місце в системі загальнолюдських цінностей і є передумовою формування держави та суспільства, які забезпечують право людини на гідний рівень життя. Конституційні права та свободи людини, їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, головним обов'язком якої є затвердження і забезпечення цих прав та свобод. Одним з найбільш важливих засобів такого забезпечення є юридичні гарантії, без ефективної системи яких неможливо забезпечити кожному громадянину безперешкодне здійснення наданих йому прав.

Актуальність теми дослідження. Конституція України, проголошуючи Україну соціальною державою, встановлює цілу низку норм щодо соціально-трудових прав громадян, які є нормами прямої дії. Відповідно до її положень держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду діяльності, реалізує програми професійного навчання, підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Держава повинна гарантувати кожному право на працю шляхом встановлення рівних можливостей до працевлаштування за вільним вибором, а особа, набуваючи статусу працівника, повинна повною мірою користуватися тими правами та обов'язками, що визначені чинним трудовим законодавством для працівників.

Протягом 22 років становлення України як незалежної держави система прав у сфері праці зазнала радикальних змін, проте ситуація щодо дотримання конституційних гарантій трудових прав громадян, особливо в частині забезпечення гідної праці, залишається однією з найактуальніших проблем в Україні. Це породжує бідність серед працюючих, спричиняє масову трудову міграцію та руйнування трудового потенціалу, втрату конкурентоздатності національної економіки. Рух України до Європейського співтовариства вимагає приведення національного законодавства до міжнародних стандартів і в трудовій сфері також.

Розробленість теми. На сьогодні питання прав і свобод людини та громадянина, гарантій їх реалізації є важливим напрямом численних наукових досліджень. У науці трудового права ця проблема стала однією з найбільш актуальних, про що свідчить значна кількість наукових праць, присвячених питанням реалізації трудових прав та їх юридичних гарантій.

Великий внесок у дослідження проблем юридичних гарантій трудових прав зробили такі дослідники, як: Скоробелкин В., Ситницька О., Іншин М., Колодій А., Комаренко А., Котова Л., Уржинський К., Івальчук Л., Малихіна Я. та інші.

Дослідженням проблем захисту права на працю займалися такі науковці, як: Андрійв В., Бурак В., Вавженчук С., Вершинин А., Ваганова І.,

Лагутіна І., Сонін О., Твердовський І., Любчик О., Комаренко А., Пашук Т. та ін.

Метою роботи є визначення сутності, значення, змісту та правових основ конституційних гарантій та захисту трудових прав, а також вироблення рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання у цій сфері. Виходячи із поставленої мети, **завданнями** роботи є:

1. визначення поняття, принципів та класифікації прав і свобод людини і громадянина.
2. аналіз трудових прав людини за Конституцією України та міжнародними стандартами;
3. визначення поняття, юридичної природи та класифікація конституційних гарантій трудових прав громадян;
4. визначення та характеристика основних способів гарантування та правового захисту трудових прав відповідно до чинного законодавства України;
5. аналіз основних правових проблем забезпечення та гарантій конституційних прав та свобод людини у сфері праці;
6. аналіз стану дотримання вимог щодо охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях в Україні;
7. вироблення рекомендацій, спрямованих на удосконалення правового регулювання, конституційного забезпечення та гарантій трудових прав в Україні;
8. аналіз санітарно-гігієнічного забезпечення умов праці відповідно до місця практики.

Об'єктом дослідження дипломної (магістерської) роботи є суспільні відносини, що виникають у сфері конституційного забезпечення та реалізації прав і свобод людини та громадянина у сфері праці.

Предметом дослідження виступають конституційні гарантії та захист трудових прав громадян в Україні.

Методи дослідження. При написанні дипломної (магістерської) роботи було використано такі загальнонаукові методи: системний, діалектичний, історичний, формально-логічний, формально-правовий, порівняльно-правовий.

Ступінь вирішення проблеми в дослідженні та практичне значення одержаних результатів. У дослідженні розглядалися основні гарантії здійснення права на працю, їх види, а також поняття та порядок захисту порушених трудових прав.

Новизна дослідження дипломної (магістерської) роботи розкривається в наступних положеннях:

1. у зв'язку з тим, що в чинному законодавстві про працю відсутнє визначення поняття «юридичні гарантії права на працю», в роботі воно визначено як сукупність способів та засобів за допомогою яких в суспільстві забезпечується реальне здійснення трудових прав, що закріплені законодавством, забезпечується здійснення охорони та захисту таких прав.

2. визначено поняття «захист трудових прав» як певні юридичні дії, заходи та способи, які спрямовані на припинення і попередження порушень чинного трудового законодавства, на відновлення порушених прав та охоронюваних законом інтересів працівників чи усунення певних перепон на шляху до реалізації того чи іншого трудового права, що здійснюється сторонами трудових правовідносин, а також компетентними державними органами чи громадськими організаціями.

3. надано характеристики сучасного стану дотримання чинного трудового законодавства.

4. визначено основні проблеми сучасного стану дотримання трудового законодавства та запропоновані шляхи вирішення даних проблем.

Зроблені висновки можуть біти використані у трудовому праві для дослідження правового статусу працівника, а також удосконалення положень щодо встановлення юридичних гарантій забезпечення трудових прав громадян України.

Дипломна (магістерська) робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 125 сторінок, список використаних джерел міститься на 12 сторінках (111 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, ступінь її розробки, визначається мета і завдання роботи, її об'єкт та предмет дослідження. Наводяться відомості про структуру та обсяг роботи.

Перший розділ «Закріплення трудових прав та свобод людини і громадянина в Конституції України та міжнародному праві» складається із двох підрозділів, в яких розкриваються сутність конституційних прав людини та громадянина, зміст основних трудових прав у відповідності з Конституцією України та міжнародними стандартами.

У *підрозділі 1.1. «Поняття, принципи та види прав і свобод людини та громадянина»* коротко розглянуто становлення та розвиток прав людини, розглянуті різні підходи до визначення та класифікації видів прав і свобод людини та громадянина. Визначено, що не можна ототожнювати поняття «права людини» та «права громадянина», так як вони є взаємозалежними, але не тотожними. Права людини є природними можливостями індивіда, що забезпечують необхідні умови його життя, людську гідність та свободу діяльності у всіх сферах суспільного життя. Права громадянина – сукупністю можливостей, закріплених у нормативно-правових актах, які визначають міру свободи суб'єкта, що має постійний політико-правовий зв'язок з певною державою. Право на працю посідає визначальне місце в системі загальнолюдських цінностей, що формують економічне та соціальне становище суспільства в цілому та кожного його члена зокрема.

У підрозділі 1.2. «Трудові права людини у відповідності з Конституцією України та міжнародними стандартами» розглянуто положення основних міжнародно-правових актів в сфері праці, які ратифікувала Україна. Міжнародні акти визначають зміст права людини на працю як можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується. Обов'язок держави полягає не лише у визнанні цього права шляхом закріплення в законодавчому порядку, а й, головним чином, у застосуванні певних заходів щодо його належного забезпечення.

Другий розділ «Зміст конституційних гарантій та захисту трудових прав громадян в Україні» складається з двох підрозділів і присвячений дослідженню конституційних гарантій на здійснення громадянами права на працю та особливості захисту такого права.

У підрозділі 2.1. «Поняття, юридична природа та класифікація конституційних гарантій трудових прав громадян» проаналізовано системний підхід до визначення поняття «гарантії права на працю» (тобто аналізуючи їх у єдності з іншими гарантіями, розглядаючи їх як одне ціле), що дозволяє правильно визначити їх місце. Визначено поняття юридичних гарантій права на працю як державно-правових засобів, які забезпечують здійснення й охорону прав і свобод та обов'язків людини і громадянина та за допомогою яких у суспільстві забезпечується реальне здійснення наданих громадянам трудових прав та існування стабільних трудових правовідносин. Варто сказати, що ні в Конституції, ні в інших чинних нормативно-правових актах в сфері праці не дано визначення поняття «гарантії трудових прав» та не визначено класифікації таких гарантій. Але, виходячи зі змісту Конституції України, можна сказати, що конституційні гарантії трудових прав громадянина в Україні відтворюється через: право на працю та особливості його захисту; право на справедливі та сприятливі умови праці, та особливості їх захисту; право на справедливую винагороду і на достатній життєвий рівень, та їх особливості; право на охорону здоров'я, особливості захисту охорони здоров'я; право на соціальну й медичну допомогу, особливості захисту права на соціальну допомогу; право на житло, особливості захисту права на житло; право на соціальний і правовий захист та ін.

У підрозділі 2.2. «Стан дотримання права на працю в Україні та способи гарантування і правового захисту» проведений аналіз дотримання права на працю в Україні, зазначені основні проблеми та порушення, що виникають під час реалізації права на працю. Також запропоновані шляхи розв'язання даних проблем, а саме: прийняття нового Трудового Кодексу; удосконалення системи безпеки праці; здійснити заходи щодо удосконалення оплати праці; створення робочих місць; законодавчо врегулювати питання, що пов'язані з трудовою міграцією та інше.

У чинному трудовому законодавстві України не закріплено поняття «захист трудових прав». В роботі дане поняття визначено як: певні юридичні дії, заходи та способи, які спрямовані на припинення і

попередження порушень чинного трудового законодавства, на відновлення порушених прав та охоронюваних законом інтересів працівників чи усунення певних перепон на шляху до реалізації того чи іншого трудового права, що здійснюється сторонами трудових правовідносин, а також компетентними державними органами чи громадськими організаціями.

У роботі розглянуті основні способи захисту трудових прав і свобод, а саме: самозахист працівниками трудових прав; захист трудових прав і законних інтересів працівників профспілками; державний нагляд і контроль за дотриманням законодавства про працю та інших нормативно-правових актів, що містять норми трудового права; судовий захист.

У третьому розділі «Правові проблеми забезпечення та гарантій конституційних прав і свобод людини у сфері праці» розглядається ряд правових проблем щодо забезпечення та гарантій конституційних прав і свобод людини у сфері праці. Основними правовими проблемами забезпечення та гарантій конституційних прав і свобод людини у сфері праці є: застаріла кодифікація у галузі трудового права; відсутність правового регулювання у питанні щодо трудової міграції; відсутність достатніх правових знань робітників про свої права та можливості не тільки їх реалізації, але й захисту; відсутність надійного державного контролю за дотриманням законодавства про працю та інших нормативно-правових актів, що містять норми трудового права; недотримання основних норм законодавства в сфері охорони праці та інші.

У розділі проведено аналіз Проекту Трудового кодексу, та встановлено, що приймати проект в чинній редакції не можна тому, що він ще більше погіршує становище працівників, у зв'язку з цим, необхідно внести певні зміни та доповнення до Проекту Трудового кодексу.

Розглянувши питання щодо правових проблем забезпечення та гарантій конституційних прав та свобод людини у сфері праці, в роботі зроблено висновок, що загальною проблемою є відсутність дієвого та ефективного правового регулювання в даній сфері. Чинне законодавство України в сфері праці, через свою малоефективність, не може повною мірою врегулювати ті суспільні відносини, що складаються при здійсненні конституційного права людини – права на працю, тому, Україна потребує певних законодавчих змін, певних зрушень в законодавстві про працю. Досягти цього можна одним шляхом – це прийняття нового Трудового кодексу України, який закріпив би в собі справедливі правові норми про порядок реалізації права на працю, забезпечував би та гарантував основні конституційні права та свободи у сфері праці.

Четвертий розділ «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях при юридичному відділі Зіньківської районної санітарно-епідеміологічної станції» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню дотримання вимог охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях в установі.

У підрозділі 4.1. «Організація та управління охороною праці в юридичному відділі Зіньківської районної санітарно-епідеміологічної станції»

досліджено організаційні основи дотримання законодавства про охорону праці. Проаналізовано нормативно-правові акти, що визначають вимоги щодо охорони праці на всіх підприємствах, установах, організаціях. У результаті здійснення загальної характеристики системи управління охороною праці в юридичному відділі, зроблено висновок, що відділ організовано на належному рівні і забезпечує реалізацію передбачених законодавством заходів щодо створення безпечних умов праці для усіх співробітників.

У підрозділі 4.2. «Санітарно-гігієнічне забезпечення умов праці та безпека в надзвичайних ситуаціях в юридичному відділі Зіньківської районної санітарно-епідеміологічної станції» проаналізовано дотримання норм санітарно-гігієнічних умов праці, зокрема, розміру приміщення, температури повітря, вентиляції, освітлення, виробничого шуму. Визначено, що умови праці досліджуваного відділу в цілому, відповідають існуючим санітарно-гігієнічним нормам. Досліджено організаційні заходи щодо уникнення шкоди для життя та здоров'я працівників, зменшення рівня травматизму та зменшення рівня травматизму.

У підрозділі 4.3. «Профілактика травматизму та професійних захворювань в установі» досліджено рівень профілактики травматизму та професійних захворювань в Зіньківській районній СЕС. Встановлено, що відсутність таких випадків протягом останніх років роботи станції свідчить про позитивні ознаки сформованої системи запобігання таким випадкам.

У **висновках** підведено загальні підсумки дослідження, сформульовано основні положення щодо конституційних гарантій та захисту трудових прав в Україні, виявлені проблеми та запропоновано шляхи їх розв'язання.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження конституційних гарантій та захисту трудових прав і свобод людини та громадянина дозволило нам зробити наступні висновки:

1. Конституційні права і свободи є основою правового статусу особи, закріплені в конституції держави і мають найвищий юридичний захист. Поняття «права людини» та «права громадянина» є взаємозалежними, але не тотожними, а юридичні гарантії відіграють службову роль щодо прав та обов'язків, які складають ядро правового статусу особи, оскільки забезпечують ефективне їх функціонування та впливають на їх обсяг.

Право на працю є одним із найбільш важливих соціально-економічних прав і розуміння змісту права на працю доцільно трактувати як державне забезпечення людині можливості вільно розпоряджатися своєю здатністю до праці, обирати собі працю або вільно на таку працю погоджуватися, обирати професію та рід занять.

2. Міжнародно-правовий механізм захисту трудових прав громадян реалізується через нормотворчу діяльність Міжнародної організації праці, яка визначає мінімальні гарантії трудової діяльності. В Україні, відповідно до ратифікованих міжнародних актів, розроблена система комплексного вирішення проблем гарантування права на працю на основі національних програм та державних напрямів з соціально-економічних питань, проте відсутній механізм їх ефективної реалізації.

3. У чинному законодавстві України відсутнє нормативне визначення поняття «гарантії права на працю». У зв'язку з цим пропонуємо включити до тексту нового Трудового кодексу України поняття «гарантії здійснення прав працівників», під яким слід розуміти систему засобів, способів та умов, що встановлюються державою або угодою сторін, за допомогою яких сторони правовідносин можуть реалізувати, охороняти, захищати та відновити своє порушене право.

Поглиблений аналіз прав і свобод громадян у сфері праці вимагає того, щоб в арсеналі гарантій більш чітко розрізнялися умови і засоби їх реалізації. Щоб успішно запровадити в життя записані в Конституції і законах права і свободи, потрібні насамперед сприятливі умови, що складаються з багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів. Враховуючи зазначені особливості одну групу гарантій доцільно іменувати «умовами» реалізації прав і свобод, а другу – «засобами».

4. Сутність юридичних гарантій полягає безпосередньо в охороні, захисті та забезпеченні безперешкодної реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників трудових правовідносин. З огляду на це, існує чотири групи юридичних гарантій трудових прав працівника: 1) превентивні гарантії (юридичні гарантії, що служать перешкодою порушенню трудових прав працівника); 2) юридичні гарантії, що сприяють реалізації трудових прав працівника; 3) юридичні гарантії, що забезпечують відновлення порушених трудових прав (відновні гарантії); 4) гарантії-санкції (юридичні гарантії, що є санкціями, спрямованими на притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні нормативних правових актів, тих, що містять норми трудового права).

5. Забезпечення права на працю набуває особливої гостроти в умовах економічної кризи, зростання рівня безробіття, масових порушень трудових прав працівників. Особливо важливою тут видається роль держави, яка має здійснити усіх можливих заходів щодо захисту і реалізації права на працю, хоча й очевидно, що економічні можливості держави обумовлюють нереальність вимоги надання роботи усім бажаючим.

6. Чинний Кодекс законів про працю України не містить окремої статті, яка закріплювала б способи захисту трудових прав і свобод працівників, так само і в юридичній літературі загального підходу до розуміння поняття «способів захисту трудових прав» не існує. Проте визначені такі способи захисту трудових прав: самозахист працівниками трудових прав; захист трудових прав і законних інтересів працівників профспілками; державний нагляд і контроль за дотриманням законодавства

про працю та інших нормативно-правових актів, що містять норми трудового права; судовий захист.

7. Досліджуючи питання особливостей правового регулювання охорони праці в Україні було з'ясовано, що проблемою в охороні праці є те, що пріоритети в роботі з охорони праці, як і раніше, спрямовані не на здійснення профілактичних заходів, а на надання різних компенсацій та пільг. Нові умови господарювання вимагають і нових, ефективніших форм та методів профілактичної роботи, до яких зокрема можна віднести:

- введення такого механізму управління охороною праці, коли роботодавцям буде економічно не вигідно мати шкідливі і небезпечні умови виробництва (встановлення диференційованих страхових тарифів залежно від стану охорони праці на підприємствах);

- забезпечення надійного фінансування витрат, пов'язаних з виплатою компенсацій працівникам при втраті працездатності, а також пенсій по інвалідності і у випадку смерті годувальника;

- організація надійної системи медичної, професійної та соціальної реабілітації потерпілих на виробництві;

- підвищення рівня усієї профілактичної роботи щодо запобігання нещасним випадкам та професійним захворюванням.

Державну політику по охороні праці варто розвивати далі, визначивши конкретні механізми реалізації трудових прав працівників, а також є необхідність систематизувати норми, що регулюють особливості праці та розширення використання норм локального характеру, що дозволяє особливості охорони праці конкретного підприємства відбити в колективних договорах.

Потрібно удосконалити державний контроль за дотриманням трудових прав, створення ефективних механізмів реагування на ці порушення. Загальною проблемою забезпечення та гарантій конституційних прав та свобод людини у сфері праці є відсутність дієвого та ефективного правового регулювання в даній сфері. Одним із варіантів її подолання є прийняття нового Трудового кодексу України, який закріпив би справедливі правові норми, які встановлювали б порядок реалізації права на працю, забезпечували б та гарантували основні конституційні права та свободи у сфері праці. Але наявний проект Трудового кодексу України не відповідає таким вимогам, тому, обов'язковим кроком на шляху подолання проблем у сфері трудового права, є внесення змін до проекту Трудового кодексу України.

8. В Україні відбувається активний процес гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами в галузі охорони праці, зокрема й стандартами, визначеними в актах МОП, та європейськими. При цьому Україна перебуває на етапі розвитку законодавства в напрямі євроінтеграції і з огляду на це актуальним видається укладення міжнародних договорів в сфері працевлаштування та соціального захисту працівників-мігрантів з країнами, на території яких перебуває значна кількість наших співвітчизників і з якими до сьогодні таких угод ще не укладено, а також розробка нормативно-

правових актів, які б регулювали питання трудової міграції (наприклад, прийняття Закону України «Про трудову міграцію»).

9. За результатом дослідження стану охорони праці у юридичному відділі Зіньківської районної санітарно-епідеміологічної станції було підтверджено відповідність організованої системи охорони праці положенням законодавства, підзаконних нормативно-правових актів, стандартів і норм. Санітарно-гігієнічні норми в офісних приміщеннях повністю відповідають вимогам державних стандартів. Випадків травматизму та виникнення професійних захворювань на об'єкті виявлено не було. При цьому експлуатація персональних комп'ютерів та електричних приладів, створює небезпеку розвитку професійних захворювань чи виникненню травматизму. У зв'язку з цим на об'єкті дослідження необхідно вжити деякі заходи для створення сприятливих умов щодо збереження здоров'я працівників

Список опублікованих автором праць за темою дипломної роботи:

1. Костик І.М. Реалізація трудових прав працівників за проектом Трудового кодексу України / І.М. Костик // Молодіжний науковий вісник Української академії банківської справи НБУ: Серія : «Юридичні науки» : збірник наукових праць студентів, магістрантів та молодих вчених. – № 2 (5). – Суми: УАБС НБУ, 2013. – с. 28-31. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bulletin.uabs.edu.ua/store/jur/2013/0a246b9fd4d3e574e3962363ab00ba39.pdf>

Анотація

Костик І.М. «Конституційні гарантії та захист трудових прав в Україні»

Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України», м. Суми, 2014 рік.

У роботі розглянуто основні права людини та громадянина у сфері праці, особливості їх гарантій та порядок захисту. Проаналізовано нинішній стан дотримання трудових прав в Україні, виявлено основні проблеми щодо питання реалізації громадянами свого конституційного права - права на працю. Запропоновані шляхи розв'язання даних проблем.

Ключові слова: конституційні гарантії, гарантії права на працю, захист трудових прав, проблеми забезпечення права на працю, проблеми гарантування права на працю.

Аннотация

Костик И.Н. «Конституционные гарантии и защита трудовых прав в Украине»

Государственное высшее учебное заведение «Украинская академия банковского дела Национального банка Украины», г. Сумы, 2014 год.

В работе рассмотрены основные права человека и гражданина в сфере труда, особенности их гарантий и порядок защиты. Проанализированы нынешнее состояние соблюдения трудовых прав в Украине, исследованы основные проблемы в сфере реализации гражданами своего конституционного права - права на труд. Предложены пути решения этих проблем.

Ключевые слова: конституционные гарантии, гарантии права на труд, защита трудовых прав, проблемы обеспечения права на труд, проблемы гарантий реализации права на труд.

Summary

Kostyk I.M. «Constitutional guarantees and protection labor rights in Ukraine»

State Higher Educational Institution «Ukrainian Academy of Banking of the National bank of Ukraine», Sumy, 2014.

This article, examines the basic human and civil rights in labour relations, features of their security and protection. Author had analyzed a current state of compliance of labour rights in Ukraine, had identified a major problems in implementing by citizens their constitutional right – right of work. Also, had suggested ways to overcome problems.

Key words: constitutional protection, guarantees the right to work, protection of labour rights, problems of ensuring the right to work , the problem of guaranteeing the right to work.